Zwolle

Raadsvoorstel

Datum 5 november 2024

Onderwerp	Atelierbeleid 2025-2030: “Ruimte voor kunstenaars”
Versienummer	1
Portefeuillehouder	Anja Roelfs

Samenvatting
In onze stad is een groot tekort aan plek voor onze kunstenaars, muzikanten, acteurs e.d. om te werken, oefenen en exposeren. Bovendien is er ook behoefte aan meer variatie in het aanbod aan werkplekken, dan dat wij op dit moment kunnen bieden. Eind 2023 heeft bureau SWECO in opdracht van gemeente Zwolle onderzoek gedaan naar de atelierbehoefte tot 2040. De uitkomsten van dit onderzoek zijn vertaald in het Atelierbeleid 2025-2030. Als wij aan de groeiende vraag willen voldoen, dan moeten er volgens SWECO in 2040 minimaal 156 extra ateliers zijn gerealiseerd, ten opzichte van het huidige aantal van ca. 80 ateliers. Onderzoek van HEVO heeft aangetoond dat Zwolle een groot tekort heeft aan expositieruimte. Wij willen daarom tot 2040 een uitbreiding realiseren met 1.130m^2 aan extra m2 expositieruimte.
De extra atelier- en expositieruimte voor kunstenaars is nodig om hen in staat te stellen een belangrijke creatieve en artistieke bijdrage te leveren aan onze stad. Zwolle wil een creatieve, bruisende stad zijn die aantrekkelijk is voor hoogopgeleiden om er te gaan werken en wonen. Met dit atelierbeleid willen wij de betekenis van kunst en kunstenaars voor de stad nog meer versterken. Niet alleen door aan hen ruimte te bieden, maar ook door hun zichtbaarheid en aanwezigheid in de stad en regio te vergroten.
Tot dusver werden verhuur en onderhoud van de ateliers geregeld door verschillende beheerorganisaties, die voor een deel door vrijwilligers worden bestuurd. De gewenste groei vraagt echter om een ander type beheerorganisatie, dat in staat is om de bestaande panden te beheren en waar mogelijk nieuwe panden te verwerven. Er wordt een kwartiermaker aangesteld om een nieuwe beheerorganisatie op te zetten.
Tenslotte, ateliers worden verreweg het meest door de gemeente Zwolle aangeboden. Wij willen een verkenning laten uitvoeren of door middel van een nieuwe exploitatiesubsidie de atelierverhuur door particulieren kan worden bevorderd. Zij worden soms geremd door de “onrendabele top” in hun exploitatie om over te gaan tot de exploitatie van atelierpanden.

Financiële gevolgen

Betreft doel	531 Culturele basisinfrastructuur
Begroting wijzigen	Nee
Budgetnummer	

Bijlagen

1. Atelierbeleid 2025-2030: Ruimte voor kunstenaars
2. Huisvesting Creatieve Sector Zwolle (SWECO 13 februari 2024)
3. Huisvesting Creatieve Sector Zwolle. Samenvatting (SWECO 13 februari 2024)
4. Accommodatiebeleid Culturele en Creatieve Sectoren Zwolle (HEVO 2020)

Openbaarheid

Datum 5 november 2024

☒ Openbaar
☐ Geheim

De raad wordt voorgesteld te besluiten om:

1. Het Atelierbeleid 2025-2030 vast te stellen, inclusief de ambities om:
    a. ca. 60 extra ateliers/werkplekken in 2030 te hebben gerealiseerd;
    b. 1.130 m^2 extra expositieruimte in 2040 te hebben gerealiseerd;
    c. de zichtbaarheid van de kunstenaars te vergroten en het onderlinge netwerk te versterken.

Datum 5 november 2024

Inleiding
Zwolle is een creatieve stad waar van oudsher artistieke en creatieve mensen hebben gewoond en gewerkt. Zwolle is bovendien de stad met de hoogste dichtheid aan creatieve opleidingen in Nederland, gemeten naar het aantal inwoners. Er is een groot tekort aan betaalbare en geschikte ateliers. Hier is ons rijke verleden mede debet aan. Als handelsstad en bestuurscentrum kent Zwolle weinig verlaten fabriekshallen. Rafelranden, waar in andere steden kunstenaars juist hun werkplek zoeken en vinden.
Het tekort blijkt niet alleen uit de wachtlijsten voor ateliers, de behoefte aan werkplekken is ook in verschillende onafhankelijke onderzoeken aangetoond. Bovendien is er ook behoefte aan meer variatie in het aanbod. Eind 2023 heeft bureau SWECO in opdracht van gemeente Zwolle onderzoek gedaan naar de atelierbehoefte tot 2040. Deze behoefte bestaat uit de som van het huidige tekort, de vervangingsvraag en de uitbreidingsvraag. De totale uitbreidingsbehoefte tot 2040 komt volgens SWECO uit op 156 tot 294 ateliers.

De gemeente wil het culturele klimaat bevorderen en in het bijzonder een positief makersklimaat en vestigingsklimaat creëren voor de grote groep kunstenaars en creatieve makers. Om dit te realiseren, ambiëren wij een stimulerend atelierbeleid waarin kunstenaars en creatieve makers stabiliteit in werkruimte kan worden geboden. Wij richten ons op een varia aan kunstenaars en creatieve makers in elke fase van hun loopbaan: van de jonge starter tot de gevestigde professional en alles daartussenin.
Hierbij speelt ook de mismatch tussen wat startende en gevestigde professionals kunnen betalen en de werkelijke commerciële huurprijzen. Een grote meerderheid van het zittende huurdersbestand geeft aan niet in staat te zijn marktconforme prijzen te kunnen betalen voor een commercieel atelier.

De uitkomsten van het SWECO-onderzoek zijn vertaald in het atelierbeleid 2025-2030. In 2024 zijn er ca. 80 ateliers in Zwolle, waarvan sommige ateliers door meerdere kunstenaars worden gedeeld. De ondergrens van 156 extra ateliers in 2040 is het groeigetal waar wij ons op richten. Gemiddeld betekent dit een groei van 10 ateliers per jaar (vanaf 2025). In 2030 (het eindjaar van de beleidsperiode) moeten er dus ongeveer 60 extra ateliers zijn gerealiseerd om op het groeipad te blijven.

Door het aantal (betaalbare) ateliers te vergroten, wordt aan meer kunstenaars de mogelijk geboden in een werkruimte kunst te maken, zich verder te ontwikkelen en een maatschappelijke en economische bijdrage te leveren aan de stad. Tegen deze achtergrond is het zaak dat de gemeente zich blijft inzetten voor voldoende en betaalbare ruimten om kunstenaars en creatieve makers rust te bieden om zich te kunnen ontplooien. Zo brengen wij de basis op orde. Het steeds maar weer moeten regelen van huisvesting, veroorzaakt stress en beïnvloedt de artistieke ontwikkeling.

Een kunstenaar heeft vaak de behoefte om te exposeren, onder meer omdat het tonen van het eigen werk cruciaal is voor de professionele ontwikkeling en artistieke erkenning. Zo biedt exposeren aan hem of haar de mogelijkheid om in direct contact te komen met het publiek en de dialoog aan te gaan. Onderzoek van HEVO heeft aangetoond dat Zwolle een groot tekort heeft aan expositieruimten. De huidige vloeroppervlakte aan expositieruimte ca. 870 m^2 (zie bijlage 4) Wij willen tot 2040 een uitbreiding realiseren met 1.130m^2 aan extra m2.

Tot dusver worden verhuur en onderhoud van de ateliers geregeld door verschillende beheerorganisaties, die voor een deel door vrijwilligers worden bestuurd. De gewenste groei vraagt echter om een ander type beheerorganisatie, dat in staat is om de bestaande panden te beheren en waar mogelijk nieuwe panden te verwerven. Ook moet de nieuwe beheerorganisatie een grotere rol

vervullen in de zichtbaarheid, netwerkvorming en kennisoverdracht van kunstenaars. Er wordt een kwartiermaker aangesteld om een nieuwe beheerorganisatie op te zetten.
Tenslotte, ateliers worden verreweg het meest door de gemeente Zwolle aangeboden. Wij willen een verkenning laten uitvoeren of door middel van een nieuwe exploitatiesubsidie de atelierverhuur door particulieren kan worden bevorderd. Zij worden soms geremd door de “onrendabele top” in hun exploitatie om over te gaan tot de exploitatie van atelierpanden.

Kunst heeft een intrinsieke waarde voor de samenleving. Kunstenaars zijn belangrijk voor de artistieke en creatieve identiteit van onze stad. Zij maken de artistieke sfeer die hoort bij een groeiende stad als Zwolle. Zonder hun verbeeldingskracht en scheppende creativiteit ziet onze stad er wezenlijk anders uit. Als een plaats zonder verwondering en verbeelding. De extra ruimte voor kunstenaars, creatieve makers, muzikanten, acteurs e.d. is nodig om hen in staat te stellen een belangrijke creatieve en artistieke bijdrage te leveren aan onze stad. In het Coalitieakkoord geven de coalitiepartijen prioriteit aan investeringen in culturele broedplaatsen en in (ruimte voor) makers.[1] Zwolle wil een creatieve, bruisende stad zijn die aantrekkelijk is voor hoogopgeleiden om er te gaan werken en wonen. Met dit atelierbeleid willen wij de betekenis van kunst en kunstenaars voor de stad nog meer versterken.

Kader
1. Cultureel Perspectief 2040
2. Economisch Perspectief 2040
3. Economisch Kompas
4. Coalitieakkoord 2022-2026

Beoogd effect
Met het atelierbeleid 2025-2030 wordt beoogd het aantal m2 atelierruimte en expositieruimte te vergroten, meer variatie aan te brengen in het aanbod, de betaalbaarheid van ateliers te borgen, het atelierbeleid te professionaliseren en de zichtbaarheid van de kunstenaars en het onderlinge netwerk te versterken.

Argumenten
1.1 In 2030 is het aantal ateliers met ca. 60 ateliers uitgebreid
Wij stimuleren een geleidelijke groei van ateliers door naast een “ijzeren voorraad” een flexibele schil van tijdelijke panden te maken. Wij kijken vervolgens steeds of deze tijdelijke ateliers permanent kunnen worden gemaakt. Ons doel is om van de circa 60 extra ateliers er minimaal 45 (75%) permanent te maken. Wij gaan een beroep doen op maatschappelijke partners, zoals het onderwijs, om hun lege ruimten beschikbaar te stellen voor ateliers. We zijn ons er overigens van bewust dat de druk op de ruimte groot is, als ook de druk op de woningmarkt. Per locatie zal daarom worden bekeken welke maatschappelijke opgave prevaleert.

1.2 De ateliers en werkplekken zijn beschikbaar, betaalbaar en geschikt
Onze gesubsidieerde ateliers en werkplekken zijn bedoeld voor kunstenaars met een laag inkomen. De meeste kunstenaars hebben een inkomen op of onder- het wettelijk minimumloon (2024: € 2.134,08 (bruto) per maand, bij 36 uur per week). De betaalbaarheid van een werkplek staat in relatie tot het inkomen van de kunstenaar. Het inkomen van een kunstenaar is echter lastig als toelatingstoets te

[1] Coalitieakkoord 2022-2026: *Samen voor een waarde(n)volle toekomst*, pag. 23.

hanteren, omdat het inkomen over de jaren sterk fluctueert maar gemiddeld genomen op een laag niveau blijft.
De huurprijs van een gemeentelijk atelier wordt bepaald door de kostprijs dekkende huur. Aan verhuurorganisaties als Stichting Ateliers Zwolle, die de gemeentelijke panden verhuren, wordt een subsidie beschikbaar gesteld ten behoeve van de exploitatie. Behalve betaalbaar moeten werkplekken ook geschikt zijn voor de verschillende productievormen van kunst. Een beeldend kunstenaar die omvangrijke werken maakt heeft behoefte aan een relatief grote ruimte met hoog plafond. Een digital designer daarentegen kan met een kantoorachtige ruimte toe. Het aanbod moet voldoende divers zijn om te kunnen aansluiten op de gevarieerde behoefte.

1.3 Er is een tekort aan expositieruimte
Zwolle heeft een door onderzoek aangetoond tekort aan expositieruimten. De huidige vloeroppervlakte aan expositieruimte ca. 870 m^2. Met het oog op de groei van de stad en de regio is de verwachte behoefte ca. 2.000 m^2. Wij willen tot 2040 een uitbreiding realiseren met 1.130m^2 aan extra m2 en kiezen ook hier voor geleidelijke groei. Door een tussentijdse evaluatie in 2027 wordt de groei gemonitord. Onder expositieruimte wordt verstaan een separate ruimte waarin kunst kan worden geëxposeerd, zoals bijvoorbeeld Het Langhuis. Niet bedoeld wordt een atelier met de mogelijkheid om erin te exposeren.

1.4 Mix to the max
Zwolle heeft geen onderscheidend profiel aan kunstenaars. De meeste ateliers, oefenruimten en werkplekken worden op dit moment verhuurd aan beeldende kunstenaars en popmusici. Voor een klein deel wordt ruimte verhuurd aan theatergezelschappen. De samenstelling van ons huurdersbestand was een afspiegeling van onze kunstopleidingen. Een belangrijke verandering aan de onderwijszijde is dat de opleiding tot autonome beeldende kunstenaar niet meer door ArtEZ in Zwolle wordt aangeboden, met als gevolg dat er geen autonoom kunstenaars meer in Zwolle afstuderen. Dit heeft een effect op het aandeel van autonome beeldende kunstenaars op de wachtlijst. Dit percentage krimpt. Het aandeel van Cibap-afgestudeerden daarentegen is juist relatief gezien toegenomen.
Als gemeente hebben wij niet de middelen en de mogelijkheden om àlle kunstenaars te ondersteunen. Toch maken wij bewust geen scherpe keuzes in de disciplines. Juist de mix van verschillende kunstenaars met verschillende disciplines leidt tot vernieuwende crossovers en experimenten.

1.5 Gebiedsontwikkeling: kleuren
Zwolle blijft de komende jaren flink groeien. Er staan grote gebiedsontwikkelingen op de planning. De waarde van kunst en cultuur voor een gebied wordt in de verschillende stedenbouwkundige plannen erkend. Kunstenaars geven een eigen *couleur locale* aan een nieuwe wijk. Wij zoeken naar een combinatie die kunstenaars helpt in hun ontwikkeling én die aansluit op de gewenste kleuring van een wijk of buurt. Dit betekent dat wij niet ad random kunstenaars verdelen over vrijgekomen werkplekken in de stad. Wij proberen waar mogelijk met de plaatsing van kunstenaars accenten aanbrengen die de wijken van elkaar onderscheiden. Dit doen wij vanuit het perspectief van de overall gebiedsontwikkelingen in de stad.

1.6 De maatschappelijke meerwaarde versterken
Onze tweede ambitie is om met het atelierbeleid de meerwaarde van kunstenaars en hun kunstuitingen voor de stad en de regio te versterken. Wij willen dit doen door 1) de z*ichtbaarheid te vergroten; 2) het discours te stimuleren en 3) de samenwerking en het netwerken te bevorderen.*

De zichtbaarheid kan worden vergroot door het stimuleren van meer open atelierdagen/routes, kunstmarkten en exposities. Voor de netwerkversterking zoeken wij de samenwerking op met Creative Work en de Belangenvereniging Zwolse kunstenaars. Creative Work bijvoorbeeld, organiseert al Creatieve Cafés en kennisworkshops. Samen met hen werken wij deze initiatieven verder uit.

2.1 De groei van het aantal ateliers wordt gemonitord met een tussenevaluatie
De uitbreiding van het aantal ateliers vindt bij voorkeur geleidelijk plaats. In de praktijk echter, kunnen periodes van groei en stilstand elkaar afwisselen. Om de voortgang op het groeipad te volgen, wordt in 2027 een tussenevaluatie uitgevoerd. Al naar gelang de uitkomst zullen aan de gemeenteraad vervolgstappen worden voorgelegd.

3.1 Een nieuwe subsidieregeling moet particulieren stimuleren
De ateliers worden nu vooral aangeboden via het gemeentelijke vastgoed. Dit komt mede omdat het voor particulieren onrendabel is om ateliers te verhuren aan kunstenaars en creatieve makers, die in de regel geen commerciële huur kunnen betalen. De verhuur van ateliers is niet alleen een taak van de gemeente. Ook anderen hebben hierin hun maatschappelijke verantwoordelijkheid. De meerwaarde van kunst en kunstenaars is een meerwaarde voor iedereen. Wij willen verkennen of het mogelijk is om door middel van een subsidie op de exploitatie tegemoet te komen in de exploitatiekosten. De subsidie is bedoeld voor partijen die handelen vanuit een maatschappelijk belang, maar een onrendabele top hebben in de exploitatie. Hun maatschappelijke betrokkenheid blijkt onder meer uit de betaalbare huur die zij vragen voor de verhuur van hun m2. Aan de kwartiermaker (zie 4.1) wordt opgedragen de verkenning uit te voeren naar juridische en financiële haalbaarheid.

4.1 Een tijdelijke kwartiermaker maakt het atelierbeleid concreet
Het beheer van de ateliers, inclusief onderhoud, verhuur en toewijzing van vrijkomende ateliers, berust op dit moment bij verschillende organisaties, waarvan een deel door vrijwilligers wordt bestuurd. Echter, de gewenste groei vraagt om een professionele beheerorganisatie, die in staat is om de verschillende atelierpanden centraal te beheren, de huurcontracten af te sluiten, en om de wachtlijsten samen te voegen. Van een dergelijke beheerorganisatie verwachten wij ook dat initiatieven worden genomen die de zichtbaarheid van onze kunstenaars vergroot.
Wij huren een tijdelijke kwartiermaker in die de nieuwe beheerorganisatie voorbereidt en implementeert. De kwartiermaker betrekt daarbij de kunstenaars en creatieve makers en de huidige verhuurders van ateliers en werkplekken. De kwartiermaker verkent ook de mogelijkheid van een nieuwe exploitatiesubsidie.

Alternatieve mogelijkheden
Een alternatief is om de huidige omvang aan ateliers te bestendigen en geen of een lagere groei-ambitie te formuleren. Ook kan worden besloten om de huidige organisatie van atelier-toewijzing in tact te laten. Dit betekent echter dat ook in de toekomst aan onze kunstenaars onvoldoende werkplek wordt aangeboden om zich in Zwolle te vestigen. Daarmee wordt de ambitie ondermijnd om een creatieve en artistieke stad te willen zijn, die aantrekkelijk is voor hoogopgeleide medewerkers om er te komen werken en wonen. Ook zal het aangetoonde tekort aan ateliers, oefenruimten en ruimten om te exposeren alleen maar groter worden. Op dit moment al vertrekken talentvolle alumni van de kunstopleidingen naar elders, omdat zij in Zwolle geen atelier of werkplek kunnen krijgen. Deze uittocht zal dan alleen maar groter worden.

Datum 5 november 2024

Maatschappelijk draagvlak & participatie
Bij de vorming van het atelierbeleid is op verschillende momenten en in verschillende samenstellingen gesproken met kunstenaars en creatieve makers en verhuurders, zoals SAZ, CO, en stichting Palet. Zij onderschrijven het geconstateerde tekort aan ateliers en expositieruimten en de noodzaak om hier iets aan te doen. In de gesprekken hebben zij waardevolle inbreng aangereikt, die in het atelierbeleid is verwerkt.

Communicatie
De doelgroep van kunstenaars zal na vaststelling van het atelierbeleid rechtstreeks worden benaderd via de mailinglist van het team Cultuur. De verhurende partijen worden in accountgesprekken geïnformeerd.

Financiën
Voor het atelierbeleid is bij de vaststelling van het Cultureel Perspectief 2040 een structureel budget beschikbaar gesteld van €649.990,--. Hiervan wordt met de start van de BIS-periode 2025-2028 €317.325,-- aangewend voor de verhuurders die een BIS-subsidie hebben ontvangen. Deze verhuurders zijn stichting Ateliers Zwolle, stichting Palet, en stichting Het Lichthuis. Daarnaast is €50.000 als stelpost voor Rieteweg 10 beschikbaar. Zodra de Bogenhal in exploitatie komt, wordt dit bedrag ingezet voor de Bogenhal.
Aan de expositieruimten Het Langhuis en L/NK is een gezamenlijk bedrag beschikbaar gesteld van €99.080,--.
Daarnaast resteert nog een nader te besteden bedrag van €233.585,--. Dit deelbudget is bedoeld voor de realisatie van de groeiambitie, de nieuwe exploitatiesubsidie en de tijdelijke inhuur van een kwartiermaker. In hoeverre met dit budget de gewenste vergroting van het aantal ateliers kan worden bereikt is op dit moment (2024) moeilijk in te schatten. Het is afhankelijk van de locaties die beschikbaar komen en de wettelijk verplichte kostprijsdekkende huur die daarbij hoort. Het streven is erop gericht om met dit budget het maximum aantal m2 te verwerven en tegen een kostprijsdekkende huur aan te bieden.

Verhuurders ateliers in BIS 2025-2028	
Stichting Ateliers Zwolle	163.501
Stichting Palet	52.147
Stichting Het Lichthuis	46.851
Rietwegweg 10 (stelpost)	54.826
Kwartiermaker	25.000
Groeiambitie + Exploitatiesubsidie	208.585
SUBTOTAAL	550.910
Expositieruimten in BIS 2025-2028	
Het Langhuis en L/NK	99.080
TOTAAL	649.990

Datum 5 november 2024

Risico's
Het succes van een kwartiermaker, bestaande uit het leggen van een fundament voor de nieuwe professionele beheerorganisatie, is van belang om te voorkomen dat alles bij het oude blijft en onze ambities niet worden gerealiseerd. De groei kan alleen worden bereikt met een professionele beheerorganisatie. Mogelijk zijn er te weinig middelen geraamd voor de kwartiermaker. Wij beperken dit risico door een strakke opdrachtformulering en tussentijdse gesprekken met de kwartiermaker over een zorgvuldige ureninzet.
Op dit moment is het nog een aanname dat het budget voldoende is om een geleidelijke uitbreiding van ateliers mogelijk te maken. Ontwikkelingen op de vastgoed- of energiemarkt kunnen het budget onder druk zetten, zodanig dat de realisatie van de gestelde ambitie in gevaar komt. Ook is er sprake van "concurrentie" bij het beschikbaar komen van gemeentelijke panden, bijvoorbeeld door de urgente woonopgave. Voorbeeld van wettelijke beperking is het Didam-arrest, waardoor de gemeente vrijkomende panden niet zomaar beschikbaar kan stellen voor atelierverhuur.
Dergelijke risico's maken het wenselijk om de voorgestelde geleidelijke groei op de voet te volgen aan de hand van een tussentijdse evaluatie in 2027. Mocht er een groeivertraging worden geconstateerd, dan kan al naar gelang de oorzaken aan de gemeenteraad een handelingsvoorstel worden gedaan.
De afgelopen jaren is er een nauwe samenwerking ontstaan tussen de afdeling Vastgoed en het team Cultuur bij de verwerving van ateliers. Deze samenwerking zal in de komende beleidsperiode worden voortgezet, of zonodig worden geïntensiveerd. Met inzet van de expertise van Vastgoed en Juridische Zaken Gezamenlijk kan dan worden gekeken welke panden beschikbaar zijn voor ateliers en geschikt zijn te maken, welke wettelijke spelregels zich voordoen en hoe daarmee omgegaan moet worden, en dergelijke.

Vervolg
Na vaststelling van het atelierbeleid zal direct worden begonnen met de werving van de tijdelijke inhuur van een kwartiermaker. De kwartiermaker gaat aan de slag met het inrichten van een beheerorganisatie en het mede ontwikkelen van een exploitatiesubsidie.

Openbaarheid
Dit raadsvoorstel is openbaar.

Burgemeester en wethouders van Zwolle,

burgemeester, Peter Snijders

secretaris, Dick Emmer